

JACEK SZPAK, Uniwersytet Śląski w Katowicach
ORCID: 0000-0003-3464-9214
jacek.szpak@us.edu.pl

PODSTAWY EKONOMICZNE KLASZTORU PAULINÓW W WIELUNIU OD KOŃCA XIV DO POCZĄTKU XIX W.

STRESZCZENIE: Tematem niniejszego tekstu jest gospodarka prowadzona w klasztorze paulińskim w Wieluniu. Na przykładzie tego klasztoru autor chce przedstawić zasady działalności gospodarczej w dobrach klasztornych należących do paulinów polskich. Zastosowano metody: opisową, analityczną oraz porównawczą.

SŁOWA KLUCZOWE: zakon paulinów, gospodarka, Kościół katolicki, Wieluń.

ECONOMIC FOUNDATIONS OF THE PAULINE MONASTERY IN WIELUŃ FROM THE END OF THE XIV TO THE BEGINNING OF THE XIXth CENTURY

ABSTRAKT: The subject of this text is the economy of the Pauline monastery in Wieluń. Using the example of this monastery, the author wants to present the principles of economic activity in the monastic estates belonging to the Polish Pauline monks. The following methods were used: descriptive, analytical and comparative.

KEYWORDS: Pauline order, economy, Catholic Church, Wieluń city.

Translated by Jacek Szpak

Wstęp

Celem niniejszego tekstu jest analiza podstaw ekonomicznych klasztoru paulinów w Wieluniu oraz przedstawienie sytuacji ekonomicznej tej placówki. Przede wszystkim chodzi o omówienie działalności gospodarczej, źródeł dochodów oraz sytuacji ekonomicznej klasztoru w poszczególnych okresach jego funkcjonowania. Trzeba jednak podkreślić, że zarysowany w tekście obraz sytuacji ekonomicznej klasztoru jest wynikiem stanu źródeł zachowanych w archiwach.

Tekst powstał przede wszystkim na podstawie rękopisów przechowywanych w Archiwum Jasnogórskim w Częstochowie. Zachowało się tam dosyć dużo materiałów dotyczących poszczególnych klasztorów polskiej prowincji paulinów, w tym konwentu wieluńskiego. Korzystano także z rękopisów przechowywanych w Archiwum Archidiecezjalnym w Częstochowie (AACz.), Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie (AGAD) oraz innych archiwach polskich i archiwum państwowym we Lwowie. Badane zagadnienia opracowano także na podstawie literatury przedmiotu. W pracy zastosowano metodę opisową analityczną oraz porównawczą.

Kwestie powstania klasztorów paulińskich polskiej prowincji były już przedmiotem badań historyków polskich. Należy tutaj wspomnieć przede wszystkim o pracach paulina, o. Janusza Zbudniewka¹. Leszek Wojciechowski omówił fundację i uposażenie klasztorów, które powstały do 1430 r.² Z kolei Jacek Wiesiołowski przedstawił okoliczności fundacji klasztorów paulińskich w XIV i XV w. O podstawach ekonomicznych polskich klasztorów paulińskich, ale w ograniczonym zakresie, pisał Jacek Szpak³. Natomiast Agnieszka Osiadacz

¹ J. Zbudniewek, *Paulini wczoraj i dzisiaj*, „Studia Claromontana”, t. 25, 2007, s. 192-275; J. Zbudniewek, *Katalog domów i rezydencji polskiej prowincji paulinów*, „Nasza Przyszłość”, 31, 1969, s. 190-228; J. Zbudniewek, *Jasna Góra. Dzieje*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 7, red. S. Wielgus, J. Duchniewski, M. Daniłuk, S. Fity, J. Misiurek, M. Rusecki, A. Stępień, A. Weiss, Lublin 1997, s. 1072-1073.

² L. Wojciechowski, *Przekazy Długosza o pierwszej fundacji Jasnej Góry*, „Studia Claromontana”, t. 5, 1984, s. 264-278; L. Wojciechowski, *Najstarsze klasztory paulinów w Polsce. Fundacja-uposażenie-rozwoj do około 1430 roku*, „Studia Claromontana”, t. 11, 1991, s. 5-215; L. Wojciechowski, *Fundacja klasztoru jasnogórskiego*, [w:] *Częstochowa 2002*, s. 146-162; L. Wojciechowski, *Fundacja klasztoru paulinów w Wieruszowie*, „Studia Claromontana”, t. 24, 2006, s. 431-448.

³ J. Szpak, *Polska prowincja paulinów od XVII wieku do 1864 roku. Dzieje gospodarcze: klasztor na Jasnej Górze w Częstochowie*, Katowice 2020; Tenże, *Z dziejów klasztoru paulinów w Konopnicy (1630-1864). Wybrane zagadnienia*, „Rocznik Wieluński” t. 17 (2017), s. 133-145; Tenże, *Dzieje konwentu i parafii paulinów w Leśniowie-Żarkach: 1706-1864*, „Studia Claromontana”, t. 20, 2020, s. 487-598; Tenże, *Dzieje kościoła i parafii w Leśniowie*, „Studia Claromontana”, t. 21, 2003, s. 451-510; Tenże, *Dzieje klasztoru i parafii w Leśniowie*, „Studia Claromontana”, t. 22, 2004, s. 405-636; Tenże, *Działalność gospodarcza paulinów polskich*, „Studia Claromontana”, t. 27, 2009, s. 235-274; Tenże, *Klasztor paulinów w Leśnej 1726-1864. Początki-struktura organizacyjna-życie codzienne-podstawy ekonomiczne*, „Rocznik

w swoim artykule omówiła okoliczności fundacji i pierwsze uposażenie klasztoru w Łęczeszycach⁴.

Powstanie klasztoru w Wieluniu

Przed 25 kwietnia 1380 r. książę Władysław Opolczyk pod Wieluniem ufundował szpital. Między 1380 a 1388 r. obok szpitala wzniesiono kościół pod wezwaniem św. Mikołaja. Obiema placówkami zarządzał rektor Andrzej, który 29 grudnia 1388 r. zrzekł się dobrowolnie zarządu nad szpitalem i kościołem na rzecz paulinów. Akt zrzeczenia się niewątpliwie był zgodny z wolą księcia Władysława Opolczyka. Paulini przejmując szpital i kościół przejęli także jego uposażenie, a szpital prawdopodobnie został zlikwidowany. Między 1389 a 1391 r. książę Opola ufundował również dla paulinów klasztor. Szpital i kościół oraz ich uposażenie przejęte przez paulinów stały się podstawą jego funkcjonowania. Zakonnicy przejęli również posługę duszpasterską w kaplicy św. Katarzyny na zamku wieluńskim i odtąd pełnili tam funkcje kapelanów.

W 1391 r. doszło do wojny między Władysławem Opolczykiem, a królem Polski Władysławem Jagiełłą i w jej wyniku Ziemia Wieluńska ponownie została włączona bezpośrednio do Korony Polskiej⁵. W dniu 24 lutego 1393 r. król Władysław ponownie erygował klasztor wieluński, potwierdzając również fundację jasnogórską. Król w wystawionych dokumentach pominął zupełnie osobę Opolczyka,

Białkopodlaski”, t. 24, 2016, s. 80-84; Tenże, *Gospodarstwo folwarczne w klasztorze paulinów na Łąkach Panny Maryi pod Głogówkiem*, [w:] *Środkowa i wschodnia Europa w zwierciadle historii: wielkiej orz. codziennej. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Sylwestrowi Fertaczowi*, red. M. Gruszczak, J. Januszevska-Jurkiewicz, L. Krzyżanowski, M. Skrzypek, Bielsko-Biała 2021, s. 47-56.

⁴ A. Osiańczak, *Rodzina Boglewskich na tle epoki XIV-XVII wieku*, „*Studia Claromontana*”, t. 29, 2011, s. 211-354.

⁵ *Arcybiskup Jan (Suchywilk) za zgodą swojej kapituły nadaje szpitalowi pod Wieluniem dziesięcinę miodowe ze wsi Sokolniki*, [w:] L. Wojciechowski, *Najstarsze klasztory paulinów...*, s. 197-198; *Andrzej rektor kościoła i szpitala św. Mikołaja pod Wieluniem rezygnuje tegoż kościoła i szpitala na rzecz przeora paulinów*, [w:] L. Wojciechowski, *Najstarsze klasztory paulinów...*, s. 201-203; A. Młyńska, *Instytucje kościelne w mieście*, [w:] *Wieluń. Monografia miasta*, red. A. Szymczak, t. 1, Łódź-Wieluń 2011, s. 214, 216-217, 222; 115-119, 176-181; J. Sperka, *Władysław książę opolski, wieluński, kujawski, dobrzyński, Pan Rusi, palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330-8 lub 18 maja 1401)*, Kraków 2012, s. 333-335.

chcąc podkreślić swoje suwerenne prawa w Ziemi Wieluńskiej⁶. Fundację klasztoru wieluńskiego ostatecznie zatwierdził arcybiskup gnieźnieński, Dobrogosta z Nowego Dworu⁷.

Uposażenie klasztoru

Na uposażenie klasztoru wieluńskiego, zgodnie z decyzją Władysława Opolczyka składały się dochody przynależne wcześniej szpitalowi św. Mikołaja, czyli dziesięcina miodowa ze wsi Sokolnik, wieś Dzietrzniki oraz dziesięciny z Trębaczowa, Janiszowa, Niwisk i Szczytów, które wcześniej były uposażeniem kanclerstwa sieradzkiego. Prawdopodobnie paulini otrzymali immunitet z wyjątkiem poradnego, byli też zwolnieni z obowiązku stacji monarszej⁸.

Władysław Jagiełło dokonując ponownej fundacji klasztoru zmniejszył ciężary chłopskie w Dzietrznikach. Odtąd chłopci płacili do klasztoru osep w wysokości 1 ćwierci owsa miary wieluńskiej z każdego łanu. Z Trębaczowa pobierano dziesięcinę wytyczną, z Niwisk po 3 korce owsa z każdego łanu, ze Szczytów klasztor pobierał dziesięcinę w kwocie 6 gr. z każdego łanu. Zobowiązania te zamieniono jednak na daninę pieniężną, w wysokości 12 gr. z każdego łanu. W 1401 i 1403 r. Jagiełło wyłączył dziesięciny z Trębaczowa Janiszowa, Niwisk i Szczytów i nadał je odnowionej Akademii Krakowskiej. W zamian paulini otrzymali bliżej nieokreśloną dotąd rekompensatę⁹. W 1485 i 1488 r. biskup krakowski Zbigniew Oleśnicki potwierdził obowiązek opłaty

⁶ *Ponowna fundacja klasztoru paulinów w Wieluniu*, [w:] *Zbiór dokumentów zakonu oo. paulinów w Polsce*, t. 1, 1382-1464, wyd. J. Fijałek, Kraków 1938, s. 64-67; A. Młyńska, *Instytucje kościelne w mieście...*, s. 214-215, J. Zbudniewek, *Katalog domów i rezydencji polskiej prowincji paulinów*, „Nasza Przyszłość”, t. 31, 1969, s. 222; L. Wojciechowski, *Najstarsze klasztory paulinów...*, s. 179-189; Z. Wilk-Woś, *Przyczynek do średniowiecznych dziejów konwentu św. Mikołaja za murami Wielunia*, „Studia Claromontana” t. 30, 2012, s. 505-512.

⁷ B. Czwojdrak, J. Sperka, *Biskupi polscy wobec paulinów w Polsce średniowiecznej*, „Studia Claromontana”, t. 27, 2009, s. 58-60.

⁸ J. Zbudniewek, *Katalog domów i rezydencji...*, s. 222; L. Wojciechowski, *Najstarsze klasztory paulinów...*, s. 179-189; Z. Wilk-Woś, *Przyczynek do średniowiecznych...*, s. 505-512; J. Sperka, *Władysław książę opolski...*, s. 334.

⁹ L. Wojciechowski, *Najstarsze klasztory paulinów...*, s. 179-189.

z folwarku sołtysiego w Sokolnikach. Z 5 łanów klasztor otrzymywał 1 wiardunek, czyli 12 groszy¹⁰.

Nadania ziemskie jakie otrzymał klasztor wieluński od Władysława Opolczyka były niewielkie. Wiadomo, że funkcjonował folwark przyklasztorny, do którego należała ziemia leżąca wokół miasta¹¹. W 1412 r. paulini wykupili sołectwo w tej wsi za kwotę 20 grzywien¹². W 1513 r. klasztor otrzymał od Jakuba Ruscha mieszczanina wieluńskiego zapisem testamentowym ogród, zwany Rusowskim. Jednak paulini przekazali ogród krewnemu testatora za kwotę 7 grzywien¹³. Dodatkowo w 1535 r. konwent wieluński zakupił łąkę w Żytniowie za kwotę 60 groszy¹⁴. W kolejnych latach paulini wykupili też znaczną część Żytniowa¹⁵. Nadania te zostały potwierdzone przez arcybiskupów gnieźnieńskich, m.in. przez Mikołaja Trąbę i Wojciecha Jastrzębca¹⁶.

Gospodarka folwarczna

Organizacja pracy w dobrach klasztornych

W okresie średniowiecza folwark pełnił funkcję pomocniczą. Pracowali w nim ludzie najemni, a jego głównym celem było dostarczenie odpowiedniej ilości produktów żywnościowych¹⁷. Od początku swego istnienia klasztor wieluński posiadał folwark leżący pod miastem¹⁸. W późniejszym okresie paulini powiększyli swoje posiadłości kupując

¹⁰ Z. Wilk-Woś, *Przyczynek do średniowiecznych...*, s. 505-512; o systemie monetarnym patrz: J. Szymański, *Nauko pomocnicze historii*, Warszawa 2009, s. 567.

¹¹ J. Zbudniewek, *Katalog domów i rezydencji...*, s. 201; L. Wojciechowski, *Najstarsze klasztory paulinów...*, s. 179-189; Archiwum Jasnogórskie w Częstochowie (dalej: AJG) sygn. 1579, s. 171, 173, 175.

¹² L. Wojciechowski, *Najstarsze klasztory paulinów...*, s. 179-189.

¹³ *Dokument nr 164a, Dokument nr 195b*, [w:] *Zbiór Dokumentów Zakonu Paulinów w Polsce*, t. 2, opr. J. Zbudniewek, Warszawa 2004, s. 348-349, 381-382.

¹⁴ *Dokument nr 485a*, [w:] *Zbiór Dokumentów Zakonu...*, s. 654-655.

¹⁵ AGAD, Komisja Porządkowa Cywilno-Wojskowa Ziemi Wieluńskiej i starostwa ostrzeszowskiego (dalej: KPCWZWiSO) sygn. 9, mikrofilm (dalej: mfl.) 12367, b. pag.

¹⁶ Z. Wilk-Woś, *Przyczynek do średniowiecznych...*, s. 505-512.

¹⁷ J. Rutkowski, *Historia gospodarcza Polski*, t. 1, *Czasy przedrozbiorowe*, Poznań 1947, s. 120; J. Topolski, *Przełom gospodarczy w Polsce XVI wieku i jego następstwa*, Poznań 2000, s. 12-13; A. Jeziński, C. Leszczyńska, *Historia gospodarcza Polski*, Warszawa 2003, s. 24-26.

¹⁸ J. Zbudniewek, *Katalog domów i rezydencji...*, s. 201; L. Wojciechowski, *Najstarsze klasztory paulinów...*, s. 179-189; AJG sygn. 1579, s. 171, 173, 175.

w XVI w. część wsi Żytniów¹⁹. Ostatecznie w dobrach klasztoru wieluńskiego funkcjonowały dwa folwarki: klasztorny pod Wieluniem oraz w Dzietrznikach²⁰.

Folwark klasztorny funkcjonował do końca istnienia klasztoru. Natomiast dobra Dzietrzniki i część Żytniowa zostały przejęte przez władze pruskie między 1797 a 1801 r. W zamian paulini otrzymywali tzw. kompianację, czyli roczne wynagrodzenie za utracone dobra²¹. Jednocześnie paulini w latach 1802-1815 dzierżawili od państwa wieś Dzietrzniki²².

W folwarkach pracowali gospodarze, którzy rekrutowali się spośród chłopów. Nadzorowali oni pracę i dbali o inwentarz żywy oraz narzędzia znajdujące się w gospodarstwie dworskim, np. w latach 1740-1776 w folwarku wieluńskim gospodarzem był Andrzej Snopczyk²³. W Dzietrznikach kwestiami gospodarczymi zajmował się prowizor, którym był jeden z zakonników delegowanych z klasztoru wieluńskiego. Funkcję tę pełnił m.in. w 1726 r. o. Wojciech Gajewski²⁴, a w 1807 r. o. Innocenty Witecki²⁵.

Liczba dymów (domów) we wsiach klasztornych znana jest jedynie w 1790 r. Wówczas to w Żytniowie było łącznie 27 dymów, z tego do klasztoru wieluńskiego należało 21²⁶. Z kolei w Dzietrznikach było 87 dymów²⁷. Zatem do poddanych klasztoru wieluńskiego należało łącznie 98 dymów.

Podstawą funkcjonowania folwarku w Dzietrznikach była pańszczyzna. Dane dotyczące zobowiązań chłopskich posiadamy jedynie z 1747 r. Kmieci było czterech, a każdy z nich był zobowiązany do odrabiania 3 dni pańszczyzny sprzężajnej tygodniowo, czynsz na rzecz klasztoru wynosił 6 złp. rocznie z jednego gospodarstwa. Gospodarstw „półrolniczych” było siedemnaście. Sześciu gospodarzy odrabiało

¹⁹ L. Wojciechowski, *Najstarsze klasztory paulinów...*, s. 179-189; *Zbiór Dokumentów Zakonu...*, s. 348-349, 654-655; AGAD, KPCWZWISO sygn. 9, mfl. 12367, b. pag.

²⁰ AJG sygn. 1652, s. 378-381.

²¹ AJG 1652, s. 7-9, 380, 389-391, 395, 397; AJG 1579, s. 311, 316-317; AGAD KPCWZWISO, sygn., 9, mfl. 12367, b. pag.; AGAD, Centralne Władze Wyznaniowe Królestwa Polskiego (dalej: CWWKP), sygn. 912, s. 13, 201-202.

²² AJG 1579, s. 41-50.

²³ AJG 477, s. 65.

²⁴ AJG 1578, s. 7.

²⁵ AJG 759, *Actorum Provinciae Poloniae* (dalej: APP), t. 14 (1797-1801), s. 347-348.

²⁶ AGAD, KPCWZWISO, sygn. 9, mfl. 12367, b. pag.

²⁷ AJG 1579, s. 31.

pańszczyznę sprzężają w wymiarze 2 dni tygodniowo, a dziewięciu 3 dni pańszczyzny pieszej. Jeden z półkmieci płacił czynsz roczny w kwocie 7 złp., natomiast pozostali byli zwolnieni z tego zobowiązania. Szesnastu półkmieci dawało daninę w postaci 1 kapłona, a jeden z gospodarzy był zwolniony z tego zobowiązania. Jeden z półkmieci dawał 0,5 korca (dalej: k.) siemienia, siedmiu dawało po 2 garnce, a dziewięciu gospodarzy było zwolnionych z tej daniny. Natomiast każdy z półkmieci płacił daninę w postaci 6 garncy lnu. Każde gospodarstwo półkmiece dawało po 6 jaj rocznie. Gospodarstw zagrodniczych było 23. Cztery z nich odrabiały pańszczyznę pieszą w wysokości 2 dni tygodniowo, dwaj zagrodnicy odrabiali po 1 dniu, a pozostali byli zwolnieni z tych zobowiązań. Każde gospodarstwo zagrodnicze oddawało po 1 kapłonie, po 1 garncu siemienia oraz po 3 jaja rocznie. Danina w ziarnie lnianym wahała się między 3 a 6 garncy (dwóch po 6 garncy, reszta po 3 garnce), siemienia dawano 1-2 garnce (czterech po 1 garncu, dwóch po 2 garnce). Danina w jajach wahała się od 3 do 6 sztuk (czterech po 3, dwóch po 6). W Dzierżnikach funkcjonowało również 5 gospodarstw, które prowadzili wolni chłopci. Płacili oni roczny czynsz w kwocie 100 złp., 90 złp., 70 złp. i 33 złp. Natomiast jeden z gospodarzy był zwolniony z czynszu na rzecz daniny składającej się z: 1 kapłona, 6 garncy siemienia i 6 garncy lnu oraz 6 jaj rocznie. Trzech z gospodarzy miało obowiązek wozić piwo do karczmi i na targi. Komorników było czterech i każdy z nich odrabiał 1 dzień pańszczyzny pieszej w tygodniu. Wszyscy byli zobowiązani do daniny w postaci 3 kapłonów rocznie, po 1 garncu siemienia i po 3 jaja. W Dzierżnikach mieszkało również trzech gospodarzy zwanych „kwartnikami”, którzy posiadali 0,25 łanu. Odrabiali oni po 1,5 dnia tygodniowo pańszczyzny pieszej. Wszyscy byli zobowiązani do daniny w postaci 1 kapłona rocznie, 3 garncy lnu, 1 garncu siemienia oraz 3 jaj rocznie²⁸.

W obu folwarkach zatrudniano również czeladź, która wywodziła się zarówno spośród poddanych, jak i ludzi wolnych, którzy w poszukiwaniu pracy przybyli do dóbr klasztoru wieluńskiego. Wzmianki o zatrudnieniu czeladzi pochodzą m.in. z 1702 r. Wówczas to wynagradzano ją piwem. Niestety brak bliższych informacji na temat wy-

²⁸ AJG 1652, s. 450-453.

sokości wydatków na ten cel²⁹. Około 1716 r. w Dzietrznikach zatrudniano owczarza i służącą. Pierwszy otrzymywał raz w roku sukmanę, czapkę, pas, buty oraz płótno na koszule. Z kolei służąca otrzymywała płótno na odzież oraz 4 złp.³⁰. Obok czeladzi w folwarkach zatrudniano służbę kościelną, m.in. organistę. W latach 1813-1815 otrzymywał on wynagrodzenie w kwocie 100 złp. rocznie³¹.

b. Areal folwarków klasztornych

Klasztor wieluński był właścicielem półtorej wsi. Jeżeli chodzi o areal całkowity poszczególnych folwarków, to zachowały się jedynie dane z ok. 1665 r. Wówczas powierzchnia dóbr w Dzietrznikach wynosiła 90 mórg (ok. 50,5 ha.)³². W pozostałych okresach można określić areal folwarków klasztornych na podstawie poziomu wysiewów³³. Na podstawie informacji dotyczących zasiewów, można określić areal całkowity w dobrach wieluńskich na ok. 105 mórg (58,58 ha.)³⁴. W tym kontekście warto zadać pytanie jak kształtowały się podstawy gospodarcze klasztoru wieluńskiego na tle innych klasztorów paulińskich w Polsce? Zagadnienie to ilustruje tabela nr 1.

Tab. 1. Dobra ziemskie należące do klasztorów polskiej prowincji paulinów 1382-1864³⁵

Lp.	Klasztor	Ilość jednostek osadniczych (miasta, wsie, osady)	Areal całkowity [morgi]
1.	Jasna Góra	127	5976,58

²⁹ AJG 1652, s. 1.

³⁰ AJG 1579, s. 255.

³¹ AJG 1652, s. 397.

³² AJG 1579, s. 9.

³³ Przyjęto następujące założenia: zasiewy czterech podstawowych zbóż kształtowały się następująco: żyto – 2,5 k. na 1 morgę, pszenica – 2,3 k. na morgę, jęczmień – 2,6 k. na morgę i owies – 3,3 k. na morgę; na morgę wysadzano 6 k. ziemniaków; pozostałe wysiewy wynosiły 10% wysiewów czterech podstawowych zbóż, a nieużytki, łąki i pastwiska wynosiły 50% zasiewów, patrz: J. Szpak, *Polska prowincja paulinów od XVII wieku do 1864 roku. Dzieje gospodarcze: klasztor na Jasnej Górze w Częstochowie*, Katowice 2020, s. 183.

³⁴ Obliczenia własne na podstawie: AJG sygn. 1652, s. 3-5, 7-9, 11, 22; AJG sygn. 1579, s. 33-34.

³⁵ Podano najwyższą ilość posiadłości oraz areалу.

2.	Leśna	16	4907,00
3.	Włodawa	10	1015,00
4.	Warszawa	7	260,75
5.	Łęczeszyce	6	323,50
6.	Konopnica	5½	535,00
7.	Leśniów	5	82,00
8.	Stara Wieś	4	669,20
9.	Łąki Panny Maryi pod Głogówkiem	4	184,80
10.	Beszowa	3	172,79
11.	Wilno	3	33,00
12.	Wieruszów	2 1/3	brak danych
13.	Skalka	2	313,71
14.	św. Barbara	2	70,00
15.	Horoszki	2	70,00
16.	Niżniów	2	60,00
17.	Krzeszowice	2	30,00
18.	Jazłowiec	2	brak danych
19.	Brdów	2	brak danych
20.	Topolno	1 ½	321,00
21.	Wieluń	1 ½	105,00
22.	Pińczów	1	203,52
23.	Norzyńsk	1	59,50
24.	Oporów	1	42,86
25.	św. Zygmunt w Starej Częstochowie	0	34,52
26.	Lwów	0	brak danych
27.	Wielgomłynny	brak danych	brak danych
Ogółem		213,80	15 459,73

Źródło: AJG sygn. 462, s. 15-21; AJG 463, s. 11-12; AJG sygn. 465, s. 88-89; AJG sygn. 487, s. 31-33; AJG sygn. 490, s. 42; AJG sygn. 491, s. 27-31, 38, 45-46, 49-54, 63-68; AJG sygn. 537, s. 347; AJG sygn. 545, s. 285-292, 298-299, 304; AJG 575, s. 149-154; AJG sygn. 595, s. 147-152, 169, 173; AJG sygn. 596, s. 27-47, 221-223; AJG sygn. 926, s. 43-105, 115-127, 295; AJG sygn. 973, s. 1-10; AJG sygn.

974, s. 2, 81; AJG sygn. 1012, s. 3; AJG sygn. 1511, s. 47; AJG sygn. 1515, s. 51, 53, 55; AJG sygn. 1529, s. 1-2, 7-13, 18-20; AJG sygn. 1530, s. 7-8, 15-17; AJG sygn. 1531, s. 11-20, 67; AJG sygn. 1532, s. 1-4, 27; AJG sygn. 1538, s. 3-4, 7; AJG sygn. 1539, s. 52-54, 56, 145-151, 162-163, 173, 224, 253; AJG sygn. 1544, s. 1-3; AJG sygn. 1545, s. 15-18, 67-70; AJG sygn. 1547, s. 177-182; AJG sygn. 1548, s. 61-65, 69-75, 77-79; AJG sygn. 1549, s. 80; AJG sygn. 1550, s. 44-45, 48; AJG sygn. 1554, s. 97-99; AJG sygn. 1565, s. 78-81; AJG sygn. 1585, s. 9, 11, 27-29, 33; AJG sygn. 1603, s. 1-4, 9-12, 15-18, 19-24, 33-34, 36-37, 43-49, 57-59, 61-66, 187, 192-193; AJG sygn. 1607, s. 43; AJG sygn. 1609, s. 48-53, 51-53, 60, 71, 75-83, 88-89, 195-198, 236-237, 249, 273-275; AJG sygn. 1610, s. 3-7, 13-15; AJG sygn. 1611, s. 11; AJG sygn. 1614, s. 44-45, 53-54, 56; AJG sygn. 1615, s. 487-489, 503; AJG sygn. 1620, s. 3-6, 43-51; AJG sygn. 1622, s. 277, 342-343, 353; AJG sygn. 1623, s. 54; AJG sygn. 1625, s. 1-3, 5-6, 280, 289, 327-331, 334-336, 353-354, 372-373, 387-389, 402; AJG sygn. 1627, s. 1-3, 23-26, 38, 158, 297-299; AJG sygn. 1629, s. 381-382; AJG sygn. 1630, s. 45-47, 52, 102-103, 107-110; AJG sygn. 1639, s. 1, 43-46, 55, 65-67; AJG sygn. 1640, s. 4-5; AJG sygn. 1641, s. 328; AJG sygn. 1642, s. 51-53, 411-413, 419-422; AJG sygn. 1645, s. 59; AJG sygn. 1658, s. 49-52; AJG sygn. 1661, s. 231-232, 328; Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Centralne Władze Wyznaniowe Królestwa Polskiego, sygn. 849, s. 89-91; Archiwum Narodowe w Krakowie, Teki Schneidra sygn. 1514, s. 129; Archiwum Państwowe w Bydgoszczy (dalej: APByd.), Klasztor w Topolnie (dalej: KT) sygn. 1, s. 8-14, 61-74, 149, 416, 422-428; APByd. KT sygn. 9, s. 11-13; Archiwum Archidiecezjalne w Częstochowie, Księgi Konsystorskie sygn. 19, s. 33-36, 47-55; Centralny Dierżawnyj Istoriceskij Archiw Ukrainy u Lvivi, Fond 453, Opys 1, Spr. 1551, s. 6-11, 17; A. Eggerer, *Księga 1 [Obejmująca okres od założenia zakonu do 1663]*, [w:] *Roczniki zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika*, t. 1, opr. L. Chałupka, Częstochowa-Jasna Góra 2008, s. 409; M. Benger, *Księga 2 [Obejmująca lata od 1663 do 1727]*, [w:] *Roczniki Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika*, t. 1, oprac. L. Chałupka, tłum. P. Kosia k, Częstochowa-Jasna Góra 2008, s. 652; M. Streska M., *Księga 3 [Z uzupełnieniami obejmująca lata od 1727 do 1786]*, [w:] *Roczniki Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika*, t. 2 [Obejmujący lata 1727-1786], oprac. L. Chałupka, tłum. P. Kosia k, Częstochowa-Jasna Góra 2008, s. 31-32; *Regestr diecezjów Franciszka Czaykowskiego czyli właściciele ziemscy w Koronie 1783-1784*. Do druku podał Sławomir Górzyński. Przepisami i wstępem opatrzyli: Krzysztof Chłapowski i Sławomir Górzyński. Warszawa 2009, s. 136, 300-301, 308, 311; A. Osia dacz, *Rodzina Boglewskich na tle epoki XIV-XVII wieku*, „Studia Claromontana”, t. 29, 2011, s. 329-331; *Słownik wiedzy o grójeckim*, red. Z. Szeląg, z. 11, Grójec 2002, s. 24-25; J. Szpak, *Polska prowincja paulinów od XVII wieku do 1864 roku. Dzieje gospodarcze: klasztor na Jasnej Górze w Częstochowie*, Katowice 2020, s. 77-78, 564; J. Zbudni ewek, *Wkład paulinów starowiejskich w kulturę ziemi przemyskiej*, „Studia Claromontana”, t. 16, 1996, s. 345-347; K. Szafraniec, *Konwent paulinów jasnogórskich 1382-1864*, Rzym 1966, s. 115; *Katalog zabytków w Polsce*, t. 10, *Województwo warszawskie*, red. I. Galicka, H. Sygietyńska, z. 5, *Powiat grójecki*, opr. I. Galicka, H. Sygietyńska, Warszawa 1971, s. 39; R. Zmuda, *Kasata klasztorów paulińskich na terenie Królestwa Polskiego w 1819 roku*, „Studia Claromontana” t. 25, 2007, s. 392; J. Zbudni ewek, *Katalog domów i rezydencji polskiej prowincji paulinów*. „Nasza Prze-

szłość”, 31, 1969, s. 202, 204, 206-207; J. Z b u d n i e w e k, *Paulini wczoraj i dzisiaj*, „Studia Claromontana”, t. 25, 2007, s. 196, 220, 228, 243; K. S. S z a f r a n i e c, *Fundacja paulinów na Skalce*, „Studia Claromontana”, t. 17, 1997, s. 318-322; I. K o s t r o w i c k a, *Produkcja roślinna w Królestwie Polskim (1816-1864). Próba analizy ekonomicznej*, cz. 2, Warszawa 1961, s. 19-20, 24-25.

Jak wynika z tabeli, na 27 placówek paulińskich polskiej prowincji, udało się ustalić ilość jednostek osadniczych dla 26 klasztorów. W tym zestawieniu klasztor wieluński zajmował wraz z klasztorem w Topolnie dwudziestą pozycję. Natomiast jeżeli chodzi o areał całkowity, to dobra wieluńskie uplasowały się na siedemnastej pozycji na 22 klasztory, dla których ustalono areał. Areał dóbr klasztoru wieluńskiego stanowił 0,68% całego areału należącego do klasztorów polskiej prowincji paulinów. Zatem potencjał ekonomiczny klasztoru wieluńskiego nie był duży. Trzeba również pamiętać, że na sytuację ekonomiczną wpływały różne czynniki, np. wojna, epidemie, trudne warunki atmosferyczne, warunki naturalne w danym rejonie czy umiejętności zarządcy.

Gospodarka roślinna

W dobrach klasztoru wieluńskiego w latach 1703-1817 uprawiano żyto jare i ozime, pszenicę jara i ozimą, jęczmień, owies, tatarkę, groch, proso, grykę i len. Najwięcej wysiewano żyta (do ok. 38% wysiewów), owsa (do ok. 26%), tataraki (do ok. 14%), jęczmienia (do ok. 11%) i pszenicy (do ok. 7%). Wysiewy tych roślin stanowiły aż 96% wszystkich wysiewów. Zatem pozostałe rośliny nie odgrywały większej roli³⁶.

Dane dotyczące plonów w korcach są nieliczne i pochodzą z lat 1703, 1707 i 1815. Najwięcej zbierano żyta (464,11 korców, 58,04%); owsa (112,50 korców, 14,07%); tataraki (75,81 korców, 9,48%); jęczmienia (65,30 korców, 8,17%) oraz pszenicy (54,05 korców, 6,76%). Łącznie plony pięciu zbóż wynosiły 96,52% wszystkich odnotowanych plonów³⁷. Na podstawie zachowanych danych należy zauważyć, że w dobrach klasztoru wieluńskiego najmniej plonów zebrano w 1707 r., co pokrywa się z danymi dotyczącymi wysiewów. Ten kryzys wynikał ze zniszczeń spowodowanych przez wojska uczestniczące w wojnie

³⁶ Obliczenia własne na podstawie: AJG sygn. 1652, s. 3-5, 7-9.

³⁷ AJG sygn. 1652, s. 3-5, 7-9, 11, 22, 342, 349, 393-394; AJG 1579, s. 33-34.

północnej. Ogólne plony mierzone w korcach, w latach 1703, 1707 i 1815 powoli wzrastały. Jednak dane mają charakter orientacyjny, ponieważ zachowany materiał jest niepełny.

Wydajność z jednego wysianego korca można obliczyć jedynie dla 1815 r. Wówczas z jednego wysianego korca żyta uzyskano 1,95 korca, z jednego korca ziaren innych roślin uzyskano odpowiednio: 2,26 korce pszenicy jarej, 3,95 korca jęczmienia, 2,39 korca owsa, 3,07 korca tatarski oraz 2,90 korca grochu³⁸.

Dane dotyczące wydatkowania plonów zachowały się jedynie z lat 1703 i 1707. Wówczas najwięcej wydano na spożycie w klasztorze (96,25 korców, 31,74% wydatkowanego zboża), na wysiewy (77 korców, 25,39%) oraz na produkcję propinacyjną (71,00 korców, 23,41%). Na sprzedaż przeznaczono 34,75 korców, czyli 11,46% wydatkowanego zboża; na obroki wydano 17 korców, co stanowiło 5,61%, a na kontrybucje wojskowe w 1707 r. wydano 4,25 korców, czyli 1,40% wydatkowanego ziarna³⁹.

Gospodarka hodowlana

W dobrach klasztoru wieluńskiego hodowano woły, konie, bydło mleczne, owce, trzodę chlewną, kozy i drób (kury, kaczki, indyki, kapłony). Na uwagę zasługuje fakt, że w folwarkach klasztornych trzymano znaczną ilość wołów wykorzystywanych w pracach polowych. Część wołów jednak była przeznaczona na mięso. Dużą rolę odgrywało bydło mleczne, owce, trzoda oraz drób. Najmniejszą rolę w hodowli odgrywały kozy, które pojawiły się w spisach jedynie w 1747 r. Drób był wykorzystywany do spożycia na miejscu, podobnie trzoda chlewna⁴⁰. Hodowla zwierząt odgrywała rolę pomocniczą. Miała ona zapewnić nawóz, siłę roboczą oraz mięso na stół klasztorny i folwarczny.

Przemysły dworskie

W dobrach klasztoru wieluńskiego funkcjonował browar i gorzelnia. Jeden browar znajdował się w folwarku klasztornym, a drugi w Dzierżnikach. Poziom produkcji znany jest tylko z 1702 r., kiedy wyprodu-

³⁸ AJG sygn. 1579, s. 33-34.

³⁹ Obliczenia własne na podstawie: AJG sygn. 1652, s. 3-5, 7-9.

⁴⁰ Obliczenia własne na podstawie: tamże, s. 15, 17-18, 23, 27-28, 131-133, 169, 172, 224, 227-228, 340-341, 347, 348, 373, 379-381, 389-391, 395.

kowano 320 beczek piwa. Część produkcji spożywano w folowarkach i klasztorze, a część sprzedawano w karczmie. Jednak nie zachowały się dane dotyczące ilości sprzedanego trunku. Gorzelnia funkcjonowała w Dzietrznikach. W 1702 r. wyprodukowano 131 garnicy gorzałki. Część trunku, podobnie jak w przypadku piwa była spożywana w folowarkach, a część sprzedawana⁴¹.

W dobrach klasztornych działały również młyny. Ich istnienie jest potwierdzone co najmniej od 1546 r., kiedy to na rzece Grabowej we wsi Dzietrzniki wystawiono nowy młyn⁴². Działał on do 1772 r., kiedy to wojska pruskie zniszczyły go⁴³. Młyn był oddawany w dzierżawę za określoną kwotę czynszu rocznego. W 1632 r. czynsz wynosił 11/06 złp., a w 1640 r. wzrósł on aż do 112 złp. rocznie. W 1643 r. z inicjatywy ówczesnego przeora, o. Augustyna Kordeckiego, na Warcie w Dzietrznikach wzniesiono kolejny młyn. Rok później dzierżawcą za zgodą prowincjała o. Andrzeja Gołdonowskiego został Walenty Strudnik, który płacił czynsz roczny w wysokości 80 złp. Z kolei w 1689 r. kapituła prowincjalna wyraziła zgodę na wzniesienie, również w Dzietrznikach, nowego młyna. Czynsz wynosił 9/18 złp. rocznie⁴⁴. Jak wynika z zachowanych źródeł klasztor wieluński we wsi Dzietrzniki był właścicielem trzech młynów.

Sytuacja finansowa klasztoru wieluńskiego

W okresie średniowiecza klasztor czerpał dochody z uposażenia należącego do szpitala św. Mikołaja, z czynszów płaconych przez chłopów z Dzietrznik oraz z dziesięcin⁴⁵. Jednak Władysław Jagiełło czynsze z Dzietrznik zamienił na osep (danina zbożowa). W latach 1392-1403 klasztor nadal pobierał dziesięcinę pieniężną z Trębaczowa Janiszowa, Niwisk i Szczytów. Po jej utracie paulini otrzymali jakieś

⁴¹ AGAD, KPCWZWiSO, sygn. 9, mfl. 12367, b. pag.; AJG 1579, s. 1, 3-5, 7-9, 229, 255, 347, 378-381.

⁴² *Zbiór Dokumentów Zakonu...*, s. 844-845.

⁴³ AJG sygn. 477, s. 30, 39-40.

⁴⁴ AJG sygn. 742, APP t. 2 (1641-1658), s. 21-23, 29-32, 214-217, 247.

⁴⁵ J. Z b u d n i e w e k, *Katalog domów i rezydencji...*, s. 222; L. W o j c i e c h o w s k i, *Najstarsze klasztory paulinów...*, s. 179-189; Z. W i l k - W o ś, *Przyczynek do średniowiecznych...*, s. 505-512.

nieznane wynagrodzenie poniesionych strat⁴⁶. Ponadto sołtys z Sokolnik płacił czynsz w wysokości 12 groszy⁴⁷.

Zachowane dane na temat źródeł dochodów w klasztorze wieluńskim w okresie nowożytnym świadczą, że pochodziły one przede wszystkim z komplanacji, czyli wynagrodzenia za skonfiskowane przez państwo dobra (10897/08 złp., 39,62% ustalonej kwoty), spłaty długów wobec klasztoru (7847/16 złp., 28,53%), czynszów (3200/00 złp., 11,64%), wyderkafów⁴⁸ (3113/15 złp., 11,32%), dziesięcin (2143/07 złp., 7,79%) oraz zwrotu pożyczonych pieniędzy (300/00 złp., 1,09% ustalonej kwoty). Trzeba jednak podkreślić, że zachowało się niewiele materiałów dotyczących struktury dochodów. Pochodzą one jedynie z lat 1723, 1747, 1749, 1789, 1801, 1809 i 1815 i mają charakter wrywkowy. Wyjątek stanowią rozliczenia z lat 1801 i 1815, gdzie wyszczególniono przychody ze wszystkich źródeł⁴⁹. Trzeba również pamiętać, że nie wszystkie dochody wpływały terminowo do kasy klasztornej, np. dopiero w 1815 r. paulini otrzymali zaległe dziesięciny z lat 1808-1815⁵⁰. Na podstawie danych finansowych trudno określić, co było głównym źródłem dochodów klasztoru w okresie jego funkcjonowania.

Jeżeli chodzi o bilans finansowy, to dane również mają charakter wrywkowy i pochodzą z lat 1722-1723, 1750-1753, 1795-1798 i 1801. Według rozliczeń znajdujących się w księgach zakonnych, klasztor osiągał z reguły zysk, raz tylko pojawił się niewielki deficyt (1722-1723) w wysokości 53/03 złp. W pozostałych okresach, z których zachowały się rozliczenia, zanotowano zysk. Największy w 1801 r. (904/00 złp., a najmniejszy w okresie 1795-1798 (181/20 złp.). Natomiast w latach 1750-1753 zysk wynosił 550/23 złp. Średni przychód w latach, dla których zachowały się dane wynosił 4161/00 złp., średnie wydatki 3881/00 złp.,

⁴⁶ L. Wojciechowski, *Najstarsze klasztory paulinów...*, s. 179-189.

⁴⁷ Z. Wilk-Woś, *Przyczynki do średniowiecznych...*, s. 505-512; o systemie monetarnym patrz: J. Szymański, *Nauko pomocnicze historii...*, s. 567.

⁴⁸ Wyderkaf był swego rodzaju pożyczką, gdzie w zamian za sprzedaż z prawem odkupu, kredytobiorca płacił roczny czynsz, co było odpowiednikiem procentów od uzyskanej pożyczki. Wyderkafy dzieliły się na trzy rodzaje: 1) wieczyste, które spadały na następców i nie mogły być wykupione, 2) dożywotnie, który ustawały z chwilą śmierci nabywcy, 3) wykupne, które dłużnik mógł wykupić, patrz: J. Bielecka, *Kontrakty lwowskie w latach 1768-1775*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, nr 36, Poznań 1949, s. 62-63.

⁴⁹ AJG sygn. 1579, s. 293, 311, 316-317; AJG sygn. 1652, s. 134, 344, 376, 397, 450-453; AGAD, CWWKP sygn. 912, s. 13, 201-202.

⁵⁰ AJG 1652, s. 397.

a średni zysk 280/00 złp. Są to jednak tylko dane orientacyjne, ponieważ luki w materiale nie pozwalają na dokładne wyliczenia⁵¹.

Uzyskane dochody finansowe oraz produkcja rolna i hodowlana w folwarkach pozwalała na utrzymanie średnio 3 paulinów i 3-4 pracowników. Zatem łącznie w klasztorze przebywało od 6 do 7 osób. Trzeba jednak podkreślić, że okresowo w klasztorze pracowało nawet 6-7 zakonników nie licząc czeladzi, np. w latach 1728 i 1765⁵².

Kasata klasztoru w Wieluniu

Konwent wieluński został zlikwidowany przez władze Królestwa Polskiego w 1818 r., jeszcze przed wydaniem dekretu kasacyjnego z 1819 r. 17 sierpnia 1818 r. komisarz obwodu wieluńskiego, Stanisławski zażądał, aby paulini przekazali klasztor ss. bernardynkom. Żądanie ponowiono 18 i 24 sierpnia oraz 18 października 1818 r. Jednak ówczesny prowincjał o. Eugeniusz Lachowski zdecydowanie odmówił. Wówczas władze administracyjne zwróciły się do konsystorza krakowskiego, który poparł te żądania. W tej sytuacji paulini opuścili Wieluń, a wyposażenie klasztoru i kościoła przeniesiono na Jasną Górę w Częstochowie⁵³.

Zakończenie

Organizacja pracy w dobrach klasztoru wieluńskiego wyglądała bardzo podobnie jak w innych klasztorach. Podstawą pracy w okresie nowożytnym była pańszczyzna sprzężajna i piesza oraz daniny i czynsze. Ponadto chłopci zobowiązani byli do różnych posług, np. transpor-

⁵¹ AJG sygn. 1579, s. 311, 316-317; AJG sygn. 1652, s. 134; AJG sygn. 537, APP t. 7 (1719-1731), s. 479-480; AJG sygn. 758, APP t. 10 (1745-1758), s. 483-484.; AJG sygn. 759, APP t. 14 (1797-1807), s. 44.

⁵² AJG sygn. 1652, s. 397; AJG sygn. 535, APP t. 5 (1677-1703), s. 675-676; AJG sygn. 536, APP t. 6 (1703-1719), s. 320-322, 676-678; AJG sygn. 537, APP t. 7 (1719-1731), s. 356-366, 888-906; AJG sygn. 540, APP t. 11b (1759-1771), s. 124-125, 218-225; AJG sygn. 543, APP t. 13 (1789-1797), s. 16-18, 205-207; AJG sygn. 759, APP t. 14 (1797-1807), s. 48-50, 347-348; R. Z m u d a, *Kasata klasztorów paulińskich na terenie Królestwa Polskiego w 1819 roku*, „Studia Claromontana”, t. 25, 2007, s. 420-422; A. M ł y ń s k a, *Instytucje kościelne w mieście...*, s. 216.

⁵³ R. Z m u d a, *Kasata klasztorów paulińskich...*, s. 420-422.

towych. Podobna sytuacja miała miejsce w dobrach klasztoru w Konopnicy czy w dobrach jasnogórskich⁵⁴.

Wymiar zobowiązań pańszczyźnianych był mocno zróżnicowany i zależał od potrzeb oraz od możliwości ich realizacji przez poddanych. Obok pańszczyzny w dobrach klasztornych zatrudniano czeladź, która za wynagrodzenie pracowała w folwarkach, podobnie jak w innych klasztorach, np. w Konopnicy i w dobrach jasnogórskich⁵⁵.

W gospodarstwie wieluńskim uprawiano te same rośliny, które wysiewano w innych dobrach klasztorów paulińskich na obszarze Rzeczypospolitej⁵⁶. Poziom wysiewów i plonów zarówno w dobrach klasztoru wieluńskiego w danym roku, jak i w innych klasztorach, zależał od wielu czynników, np. od pogody, możliwości uprawiania odpowiedniej ilości ziemi, czy od potrzeb gospodarczych w danym roku⁵⁷. Wydatkowanie plonów uwarunkowane było potrzebami ekonomicznymi. Wydatki w Wieluniu wyglądały bardzo podobnie, np. w dobrach łęczęszyckich w 1723 r. produkcję roślinną wydatkowano na wysiewy, na sprzedaż, na spożycie, czy na paszę dla zwierząt⁵⁸.

We wszystkich dobrach paulińskich, które dotąd przebadano, prowadzono browary i gorzelnie oraz młyny. Zadaniem tych zakładów było przetworzenie produkcji roślinnej. Takie zakłady funkcjonowały w dobrach klasztoru w Konopnicy, w województwie sieradzkim, w dobrach jasnogórskich znajdujących się w województwie krakowskim

⁵⁴ AJG sygn. 1614, s. 220-222; J. Szpak, *Z dziejów klasztoru paulinów w Konopnicy (1630-1864). Wybrane zagadnienia*. „Rocznik Wieluński” t. 17 (2017), s. 137-140;

J. Szpak, *Polska prowincja paulinów...*, s. 99-166.

⁵⁵ J. Szpak, *Polska prowincja paulinów...*, 99-112; AJG 1614, s. 44-45.

⁵⁶ AJG sygn. 1614, s. 1-3, 23-28, 34-37, 52, 56-60, 150-151, 155, 218-219, 276-277, 289; AJG sygn. 1539, s. 54, 145-149, 211, 239, 253; AJG sygn. 487, s. 31-33; AJG 491 s. 27-31, 38, 45-46, 49-54, 69; AJG sygn. 926, s. 295; AJG sygn. 1511, s. 47-48; AJG sygn. 1512, s. 64-65; AJG sygn. 1511, s. 47; AJG sygn. 1627, s. 1-3, 23-26, 38, 158, 297-299; AJG sygn. 1629, s. 381-382.

⁵⁷ AJG sygn. 1614, s. 1-3, 23-28, 34-37, 52, 56-60, 150-151, 155, 218-219, 276-277, 289; AJG sygn. 1539, s. 54, 145-149, 211, 239, 253; AJG sygn. 487, s. 31-33; AJG sygn. 491 s. 27-31, 38, 45-46, 49-54, 69; AJG sygn. 926, s. 295; AJG sygn. 1511, s. 47-48; AJG sygn. 1512, s. 64-65; AJG sygn. 1627, s. 1-3, 23-26, 38, 158, 297-299; AJG sygn. 1629, s. 381-382.

⁵⁸ AJG sygn. 1627, s. 23-26.

i sieradzkim czy w dobrach klasztoru w Leśniowie, również leżącego w województwie krakowskim⁵⁹.

Jak widać klasztor wieluński w sferze ekonomicznej nie różnił się niczym od innych klasztorów polskiej prowincji paulinów. Oczywiście ilość i jakość ziemi oraz zapisów finansowych były w nich zróżnicowane, ale istota organizacji ekonomicznej w okresie nowożytnym pozostawała identyczna. Podstawą były dobra ziemskie i gospodarka rolna. Trzeba również stwierdzić, że klasztor wieluński posiadał podstawy ekonomiczne, które pozwoliły tej instytucji funkcjonować aż do likwidacji przeprowadzonej przez władze Królestwa Polskiego w 1818 r.

BIBLIOGRAFIA

Rękopisy

Archiwum Archidiecezjalne w Częstochowie (AACz.)

Księgi Konsystorskie sygn. 19.

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (AGAD)

Komisja Porządkowa Cywilno-Wojskowa Ziemi Wieluńskiej i starostwa ostrzeszowskiego (KPCWZWISO), sygn. 9, mikrofilm (mfl.) 12367.

Centralne Władze Wyznaniowe Królestwa Polskiego (CWWKP): sygn. 849, 912.

Archiwum Jasnogórskie w Częstochowie (AJG)

– sygn. 462; 463; 465; 477; 487; 490; 491; 535, *Actorum Provinciae Poloniae* (APP), t. 5 (1677-1703); 536, APP t. 6 (1703-1719); 537, APP t. 7 (1719-1731); 540, APP t. 11b (1759-1771); 543, APP t. 13 (1789-1797); 545; 575; 595; 596; 759, APP, t. 14 (1797-1801); 742, APP t. 2 (1641-1658); 758, APP t. 10 (1745-1758); 759, APP t. 14 (1797-1807); 926; 973; 974; 1012; 1511; 1512; 1515; 1529; 1530; 1531; 1532; 1538; 1539; 1544; 1545; 1547; 1548; 1549; 1550; 1554; 1565; 1578; 1579; 1585; 1603; 1607; 1609; 1610; 1611; 1614; 1615; 1620; 1622; 1623; 1625; 1627; 1629; 1630; 1639; 1640; 1641; 1642; 1645; 1652; 1658, 1661.

Archiwum Narodowe w Krakowie (ANKr.)

Teki Schneidra sygn. 1514.

⁵⁹ AJG sygn. 1614, s. 1-3, 54-55; AJG sygn. 1539, s. 145-149; AJG sygn. 1627, s. 1-3; J. Szpak, *Polska prowincja paulinów...*, s. 361-391; J. Szpak, *Dzieje klasztoru i parafii w Leśniowie*, „Studia Claromontana”, t. 22, 2004, s. 526-527.

Archiwum Państwowe w Bydgoszczy (APByd.)

Klasztor w Topolnie, sygn. 1, 9.

Centranlnyj Dierzawnyj Istoriceskij Archiv Ukrainy u Lvivi (CDIAUL)

– fond 453, opys 1, spr. 1551.

Źródła drukowane

Benger M., *Księga 2 [Obejmująca lata od 1663 do 1727]*, [w:] *Roczniki Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika*, t. 1, oprac. L. Chałupka, tłum. P. Kosiak, Częstochowa-Jasna Góra 2008.

Eggerer A., *Księga 1 [Obejmująca okres od założenia zakonu do 1663]*, [w:] *Roczniki zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika*. T. 1. Opr. L. Chałupka. Częstochowa-Jasna Góra 2008.

Regestr diecezjów Franciszka Czaykowskiego czyli właściciele ziemscy w Koronie 1783-1784. Do druku podał Sławomir Górzyński. Przypisami i wstępem opatrzyli: Krzysztof Chłapowski i Sławomir Górzyński. Warszawa 2009.

Streska M., *Księga 3 [Z uzupełnieniami obejmująca lata od 1727 do 1786]*, [w:] *Roczniki Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika*, t. 2 [Obejmujący lata 1727-1786], oprac. L. Chałupka, tłum. P. Kosiak, Częstochowa-Jasna Góra 2008.

Dokumenty nr 164a, 195b, 485a, [w:] *Zbiór Dokumentów Zakonu Paulinów w Polsce*, t. 2, opr. J. Zbudniewek, Warszawa 2004, s. 348-349, 381-382, 654-655.

Ponowna fundacja klasztoru paulinów w Wieluniu, [w:] *Zbiór dokumentów zakonu oo. paulinów w Polsce*, t. 1, 1382-1464, wyd. J. Fijałek, Kraków 1938, s. 64-67.

Arcybiskup Jan (Suchywilk) za zgodą swojej kapituły nadaje szpitalowi pod Wieluniem dziesięcinę miodowe ze wsi Sokolniki, [w:] L. Wojciechowski, *Najstarsze klasztory paulinów w Polsce. Fundacja-uposażenie-rozwoj do około 1430 roku*, „Studia Claromontana”, t. 11, 1991, s. 197-198.

Andrzej rektor kościoła i szpitala św. Mikołaja pod Wieluniem rezygnuje tegoż kościoła i szpitala na rzecz przeora paulinów, [w:] L. Wojciechowski, *Najstarsze klasztory paulinów w Polsce. Fundacja-uposażenie-rozwoj do około 1430 roku*, „Studia Claromontana”, t. 11, 1991, s. 201-203.

Opracowania

Bielecka J., *Kontrakty lwowskie w latach 1768-1775*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, nr 36, Poznań 1949.

Czwojdrak B., Sperka J., *Biskupi polscy wobec paulinów w Polsce średnio-wiecznej*, „Studia Claromontana”, t. 27, 2009, s. 57-70.

Katalog zabytków w Polsce, t. 10, *Województwo warszawskie*, red. I. Galicka, H. Sygietyńska, z. 5, *Powiat grójecki*, opr. I. Galicka, H. Sygietyńska, Warszawa 1971.

- Kostrowicka I., *Produkcja roślinna w Królestwie Polskim (1816-1864). Próba analizy ekonomicznej*, cz. 2, Warszawa 1961.
- Młyńska A., *Instytucje kościelne w mieście*, [w:] *Wieluń. Monografia miasta*, red. A. Szymczak, t. 1, Łódź-Wieluń 2011, s. 203-226.
- Osiadacz A., *Rodzina Boglewskich na tle epoki XIV-XVII wieku*, „*Studia Claromontana*”, t. 29, 2011, s. 273-354.
- Rutkowski J., *Historia gospodarcza Polski*, t. 1, Czasy przedrozbiorowe, Poznań 1947. Topolski J., *Przełom gospodarczy w Polsce XVI wieku i jego następstwa*, Poznań 2000. Jezierski A., Leszczyńska C., *Historia gospodarcza Polski*, Warszawa 2003.
- Słownik wiedzy o grójeckim*, red. Z. Szelağ, z. 11, Grójec 2002.
- Sperka J., *Władysław książę opolski, wieluński, kujawski, dobrzyński, Pan Rusi, palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330-8 lub 18 maja 1401)*, Kraków 2012.
- Szafranec K. S., *Fundacja paulinów na Skalce*, „*Studia Claromontana*”, t. 17, 1997, s. 307-328.
- Szafranec K., *Konwent paulinów jasnogórskich 1382-1864*, Rzym 1966.
- Szpak J., *Działalność gospodarcza paulinów polskich*, „*Studia Claromontana*”, t. 27, 2009, s. 235-274.
- Szpak J., *Klasztor paulinów w Leśnej 1726-1864. Początki-struktura organizacyjna-życie codzienne-podstawy ekonomiczne*, „*Rocznik Białkopodlaski*”, t. 24, 2016, 67-88.
- Szpak J., *Dzieje klasztoru i parafii w Leśniowie*, „*Studia Claromontana*”, t. 22, 2004, s. 405-636.
- Szpak J., *Dzieje konwentu i parafii paulinów w Leśniowie-Żarkach 1706-1864*, „*Studia Claromontana*”, t. 20, 2020, s. 487-598.
- Szpak J., *Gospodarstwo folwarczne w klasztorze paulinów na Łąkach Panny Maryi pod Głogówkiem*, [w:] *Środkowa i wschodnia Europa w zwierciadle historii wielkiej oraz codziennej. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Sylwestrowi Fertaczowi*, red. M. Gruszczyk, J. Januszewska-Jurkiewicz, L. Krzyżanowski, M. Skrzypek, Bielsko-Biała 2021, 47-56.
- Szpak J., *Polska prowincja paulinów od XVII wieku do 1864 roku. Dzieje gospodarcze: klasztor na Jasnej Górze w Częstochowie*, Katowice 2020.
- Szpak J., *Z dziejów klasztoru paulinów w Konopnicy (1630-1864). Wybrane zagadnienia*, „*Rocznik Wieluński*” t. 17 (2017), s. 133-145.
- Szymański J., *Nauko pomocnicze historii*, Warszawa 2009,
- Wilk-Woś Z., *Przyczynek do średniowiecznych dziejów konwentu św. Mikołaja za murami Wielunia*, „*Studia Claromontana*” t. 30, 2012, s. 505-512.
- Wojciechowski L., *Fundacja klasztoru jasnogórskiego*, [w:] *Częstochowa. Dzieje miasta i klasztoru jasnogórskiego. Okres staropolski*, t. 1, Częstochowa 2002, s. 147-163.

- Wojciechowski L., *Fundacja klasztoru paulinów w Wieruszowie*, „Studia Claromontana”, t. 24, 2006, s. 431-448.
- Wojciechowski L., *Najstarsze klasztory paulinów w Polsce. Fundacja–uposażenie–rozwój do około 1430 roku*, „Studia Claromontana”, t. 11, 1991, s. 5-215.
- Wojciechowski L., *Przekazy Długosza o pierwszej fundacji Jasnej Góry*, „Studia Claromontana”, t. 5, 1984, s. 264-278.
- Zbudniewek J., *Jasna Góra. Dzieje*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 7, red. S. Wielgus, J. Duchniewski, M. Daniluk, S. Fity, J. Misiurek, M. Rusecki, A. Stępień, A. Weiss, Lublin 1997, s. 1072-1075.
- Zbudniewek J., *Katalog domów i rezydencji polskiej prowincji paulinów*, „Nasza Przeszość”, 31, 1969, s. 181-228.
- Zbudniewek J., *Paulini wczoraj i dzisiaj*, „Studia Claromontana”, t. 25, 2007, s. 5-288.
- Zbudniewek J., *Wkład paulinów starowiejskich w kulturę ziemi przemyskiej*, „Studia Claromontana”, t. 16, 1996, s. 345-352.
- Zmuda R., *Kasata klasztorów paulińskich na terenie Królestwa Polskiego w 1819 roku*, „Studia Claromontana”, t. 25, 2007, s. 353-428.
-

JACEK SZPAK – w latach 1990-1995 ukończył studia historyczne na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. W 2000 r. obronił doktorat pt. *Dzieje klasztoru i parafii paulinów w Leśniowie-Żarkach w latach 1706-1864*. Obecnie jest pracownikiem Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Zainteresowania naukowe: historia Kościoła katolickiego w Polsce, historia zakonu paulinów, działalność społeczno-polityczna i gospodarcza arystokracji polskiej w Galicji. Najważniejsze publikacje: *Polska prowincja paulinów od XVII wieku do 1864 roku. Dzieje gospodarcze: klasztor na Jasnej Górze w Częstochowie*; Katowice 2020; *Sytuacja ekonomiczna klasztoru paulinów w Leśnej (na tle gospodarki innych placówek paulińskich działających we wschodnich województwach Rzeczypospolitej)*; *Archiwa, Biblioteki i Muzea kościelne*, t. 116, 2021, s. 397-436; *Pozycja polityczna księcia Leona Sapiehy w Galicji w latach 1832-1878*, [w:] *Wielkie rody dawnej Rzeczypospolitej XVI-XIX wieku*, t. 1: Sapiehowie, Opole 2018, s. 251-273; *Dzieje sanktuarium i klasztoru paulinów w Leśniowie: wiek XIV – 2005 rok*, Jasna Góra-Leśniów 2007, współautor: *Źródła Leśniowa*, cz. 2, Leśniów 2016.